

สำนักส่งเสริมวิชาการรัฐสภา
 สถาบันพระปกเกล้า

“
**กฎหมายรับรองเพศสภาพในต่างประเทศ
 ให้บทเรียนที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายในประเทศไทย
 การพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนกฎหมาย
 เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น**
 ”

ผลการใช้กฎหมายรับรองเพศสภาพ : กรณีประเทศอาร์เจนตินา
 มอลตา และไอซ์แลนด์
 พศ.รณภูมิ สามัคคีคารมย์, พศ.ดร.อารยา สุขสม และ อภิญญา ผดุงโชค
 204
 สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
 2567

พศ.รณภูมิ สามัคคีคารมย์ คณะสารานุกรมสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เกษณี รัตนการศักดิ์

ชื่อเรื่อง
 นักวิจัย
 จำนวนหน้า
 จัดพิมพ์โดย
 ปีที่พิมพ์
 ผู้สรุป
 ผู้ออกแบบ

ที่มาและวัตถุประสงค์การศึกษา

ประเทศอาร์เจนตินา โมลตา และไอซ์แลนด์ มีการออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายรับรองเพศสภาพใน ค.ศ. 2012, 2015 และ 2019 ตามลำดับ โดยที่ประเทศไทยก็มีการขับเคลื่อนร่างกฎหมายดังกล่าวจากหลายภาคส่วน อาทิ พรรคการเมือง ภาคประชาสังคม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในขณะที่บรรยากาศทางสังคมยังคงขาดความรู้ความเข้าใจ หรือความชัดเจนในจุดยืนที่จะสนับสนุนให้มีกฎหมายรับรองเพศสภาพในสังคมไทย

ดังนั้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนกฎหมายรับรองเพศสภาพในสังคมไทยจึงต้องมี

การศึกษาผลกระทบในมิติกฎหมาย การดำเนินงานของรัฐและเอกชน สิทธิ สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายรับรองเพศสภาพ ที่เกิดขึ้นในประเทศอาร์เจนตินา โมลตา และไอซ์แลนด์ เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกฎหมายสำหรับประเทศไทยต่อไป

งานวิจัยนี้ศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารชั้นปฐมภูมิจากตัวบทกฎหมาย และเอกสารที่เป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ซึ่งค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ย้อนหลัง 10 ปี (ค.ศ. 2012 - 2022)

ผลการศึกษา

จากบทเรียนการบังคับใช้กฎหมายรับรองเพศสภาพในต่างประเทศ มีหลายแง่มุมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรณีศึกษาของอาร์เจนตินาและประเทศในยุโรปที่ได้พัฒนาแนวทางการรับรองเพศสภาพที่ครอบคลุมและเป็นธรรม ดังนี้

กรณีศึกษาจาก
อาร์เจนตินา

อาร์เจนตินา เป็นประเทศแรกที่ตรากฎหมายว่าด้วยอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity Law) ใน ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้การรับรองสิทธิในการกำหนดเจตจำนงทางเพศสภาพด้วยตนเอง นอกจากนี้ กฎหมายยังรับรองสิทธิในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศสภาพอย่างอิสระ และการได้รับการปฏิบัติตามเพศสภาพที่ตนดำรงอยู่ กฎหมายนี้ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับประเทศในยุโรปหลายแห่งในการพัฒนากฎหมายที่คล้ายคลึงกัน

กรณีศึกษาจาก
ประเทศในยุโรป

ในประเทศกลุ่มสหภาพยุโรปมีหลายประเทศที่มีกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพแก่บุคคล อย่างไรก็ตาม ยังมีความแตกต่างในเงื่อนไขการรับรอง เช่น 27 ประเทศ ต้องมีการวินิจฉัยสุขภาพจิตเวช, 8 ประเทศ ต้องทำหมัน, 19 ประเทศ ต้องทำการหย่า, 16 ประเทศ ให้การรับรองผู้เยาว์ โดยมีเพียง 10 ประเทศที่ไม่มีการกำหนดอายุขั้นต่ำ และมีเพียง 9 ประเทศในยุโรปที่ยอมรับการกำหนดเจตจำนงทางเพศสภาพด้วยตนเอง (Self-determination) ซึ่งหมายความว่า บุคคลสามารถกำหนดเจตจำนงทางเพศสภาพของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาการวินิจฉัยหรือการรับรองจากบุคคลที่สาม เช่น ศาล หรือนักจิตวิทยา

ประเทศที่ใช้หลักการ Self-determination

Republic of Malta

Iceland

มอลตา และ ไอซ์แลนด์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่มีการรับรองเพศสภาพตามหลักการ Self-determination

มอลตา มีกฎหมาย The Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics Act 2015 ซึ่งกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลข้ามเพศและบุคคลอินเทอร์เซ็กอย่างชัดเจน

ไอซ์แลนด์ มีกฎหมาย Act on Gender Autonomy ประกาศใช้ใน ค.ศ. 2019 โดยเป็นประเทศเดียวในยุโรปที่นำหลักการกำหนดเจตจำนงทางเพศสภาพมาใช้สำหรับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพทางกฎหมายแก่กลุ่มบุคคลนอนไบนารีโดยไม่มีการกำหนดอายุขั้นต่ำ

บทเรียนสำหรับประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า มีข้อควรพิจารณาในหลายประเด็นที่สามารถเป็นบทเรียนต่อการขับเคลื่อนกฎหมายดังกล่าวในประเทศไทย ได้แก่

1) ข้อพิจารณาด้านผลกระทบต่อสิทธิกฎหมาย เช่น การรับรองเพศสภาพกรณีผู้เยาว์ การรับรองเพศสภาพของกลุ่มนอนไบนารี การรับรองเพศสภาพกรณีผู้ลี้ภัย/ผู้อพยพ

2) ข้อพิจารณาด้านการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชน เช่น การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลซึ่งเป็นพลเมืองหรือมีสัญชาติของประเทศนั้น ๆ การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลซึ่งเป็นชาวต่างชาติ

3) ข้อพิจารณาด้านสิทธิประโยชน์ และข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดสิทธิ เช่น ข้อจำกัดเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง ข้อจำกัดด้านเวลาในการใช้สิทธิ กระบวนการพิจารณาสำหรับการยื่นคำร้องในครั้งที่สอง และผลที่เกิดขึ้น

4) ข้อพิจารณาด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าการขับเคลื่อนกฎหมายด้วยอัตลักษณ์ทางเพศสภาพส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งในมิติของแนวคิดของสังคมโดยรวมที่มีการให้ความสำคัญกับประโยชน์สาธารณะ หรือสังคมโดยรวมมากขึ้นกว่าประโยชน์ของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะเชิงประเด็นทางกฎหมาย ในการรับรองเพศสภาพ

1) ประเด็นเรื่องวัตถุประสงค์และขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย ต้องมีการระบุวัตถุประสงค์ และขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายให้มีความชัดเจน กลุ่มบุคคลที่จะอยู่ในบังคับของกฎหมายจะครอบคลุมถึงบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ

และคุณลักษณะทางเพศ ประเด็นเรื่องหลักการ และเงื่อนไขในการรับรองเพศสภาพ จะต้องมีการบัญญัติรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (right to gender identity) ของบุคคลซึ่งครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ประเด็นเรื่องหลักเกณฑ์และกระบวนการรับรองเพศสภาพ ต้องมีการบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และกระบวนการรับรองเพศสภาพ นั่นคือหลักเกณฑ์เรื่องอายุของบุคคลที่จะสามารถใช้สิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของตนเองได้ กระบวนการยื่น และหลักเกณฑ์พิจารณาคำขอซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของบุคคล

3) เรื่องผลในทางกฎหมายของการรับรองเพศสภาพ ต้องมีการบัญญัติเกี่ยวกับผลในทางกฎหมายของการรับรอง

เพศสภาพโดยจะต้องครอบคลุมถึงเรื่องผลของการระบุเพศสภาพในเอกสารทางราชการตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกถึงตัวตนของบุคคลนั้น โดยใช้คำว่า เพศชาย (male) หรือเพศหญิง (female) หรือเพศกลาง/เพศอื่น ๆ (other) ได้ ทั้งนี้โดยใช้ M เพื่อสื่อถึงการเป็นเพศชาย (Masculine) ใช้ F เพื่อสื่อถึงการเป็นเพศหญิง (Feminine) และใช้ X เพื่อสื่อถึงการเป็นเพศกลางหรือเพศอื่น ๆ เช่น การเป็นบุคคลนอนไบนารี

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการขับเคลื่อนกฎหมายรับรองเพศสภาพ

1) การขับเคลื่อนเชิงแนวคิด จำเป็นต้องตกผลึกและกำหนดเป้าหมาย กระบวนการ และผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนกฎหมายฉบับนี้ให้ชัดเจน คือ หลักการของกฎหมายที่กำลังสร้างแนวคิดใหม่ให้กับสังคมในการให้ความสำคัญกับการแสดงเจตจำนงในการนิยามตนเองมากกว่าคำวินิจฉัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กระบวนการต่าง ๆ ทางการแพทย์ หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อการสื่อสาร และรับรู้ของคนทั่วไปในสังคม และอาจส่งผลต่อเนื่องไปยังกฎหมายนโยบายอื่น ๆ ของสังคมที่ต้องให้ความสำคัญกับการแสดงเจตจำนงในการนิยามตนเอง เช่น กฎหมายสมรสเท่าเทียม กฎหมายแก้ไขกฎหมายการปราบปรามการค้าประเวณี กฎหมายการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

2) การนำกฎหมายไปปฏิบัติ ภาครัฐ และภาคเอกชน จำเป็นต้องมีนโยบายที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมในการปรับเปลี่ยนปรับปรุง หรือสร้างสรรค์ระบบบริการ ระบบสวัสดิการให้สอดคล้องไปกับสาระสำคัญของกฎหมาย ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีระบบจัดเก็บข้อมูลเพื่อการทบทวน ประเมินผลการดำเนินการตามกฎหมาย เพื่อใช้ในการปรับปรุงกฎหมายในอนาคต

3) การศึกษาวิจัย ภาควิชาการและภาคประชาสังคม มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ในการศึกษา วิจัย และเสนอแนะต่อการดำเนินการต่าง ๆ ของกฎหมายนี้ เพื่อลดข้อติดขัดของการดำเนินงานตามกฎหมาย

กฎหมายรับรองเพศสภาพในต่างประเทศ อาทิ กฎหมายว่าด้วยอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของอาร์เจนตินา และกฎหมายในประเทศยุโรปบางประเทศ ให้บทเรียนที่สำคัญต่อการพัฒนากฎหมายในประเทศไทย การพิจารณาประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้การขับเคลื่อนกฎหมายในประเทศไทยเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมในการพิจารณาร่างกฎหมายจึงจะสามารถสร้างความเท่าเทียมและการยอมรับในสังคมอย่างแท้จริง

QR CODE
คลัง SNAP

QR CODE
อ่านหนังสือออนไลน์

QR CODE
สนใจหนังสือฉบับเต็ม
หรือ ติดต่อ 0-2141-9558